

УДК 37.02

В.О. Прядун

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

У дослідженні проаналізовано поняття «особистісна спрямованість», «професійна спрямованість», а також визначено основні компоненти, що формують професійну спрямованість особистості майбутнього фахівця, а саме: здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури та досвіду науковців-дослідників щодо сутності спрямованості особистості та професійної спрямованості (інтегроване поняття, яке є компонентом загальної спрямованості особистості, безпосереднім чином пов'язане з мотиваційною сферою людини, яка формує вибіркове позитивне ставлення до професії, особистісне прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії та самореалізуватися в ній); здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури та досвіду науковців-дослідників щодо компонентів, які формують професійну спрямованість; на основі проведеного аналізу визначено основні компоненти, що формують професійну спрямованість особистості майбутнього фахівця (мотиваційний, емоційний, рефлексивний, когнітивний та діяльнісний); з'ясовано перспективи щодо подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: *особистісна спрямованість, професійна спрямованість, структура, компонент, мотиваційна сфера, позитивне ставлення.*

Актуальність. З прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 рік), підготовкою та активним обговоренням громадськістю проектів Законів України «Про освіту» середня загальноосвітня та вища школи вступили в принципово новий етап свого розвитку, характерними рисами якого є розбудова освіти на нових прогресивних концепціях, запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних та інформаційних технологій, науково-методичних досягнень. У зв'язку із очікуваними змінами актуальною постає проблема вдосконалення професійної підготовки вчителів математики. Адже впровадження нових прогресивних тенденцій в шкільний навчальний процес, викладання математики у школах і класах різного профілю потребує відповідної підготовки вчителів математики.

Проблема формування професійної спрямованості майбутнього фахівця є досить актуальною і потребує свого вирішення, адже спрямованість на професію, яка формується впродовж навчання як у школі, так і в вищому навчальному закладі, дає можливість молодому фахівцю реалізуватись у професійному колективі, сприяє активізації зусиль щодо постійного професійного самовдосконалення, що, в свою чергу, дозволяє відчувати особисту самодостатність та конкурентоспроможність на ринку праці.

Отже, одним із пріоритетних напрямів підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя є формування його професійної спрямованості.

Аналіз досліджень та публікацій. Оскільки професійна спрямованість є складовою спрямованості особистості, у науковій педагогічній та психологічній літературі висвітлюються теоретичні аспекти визначення обох понять.

Проблемі спрямованості особистості присвячені дослідження таких науковців, як: Б. Ананьєв, Н. Кузьміна, А. Маслоу, С. Рубінштейн, В. Сластьонін та ін.

Багато вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів (Б. Анасьєв, Ю. Бабанський, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Н. Тализіна, В. Якунін, С. Яремчук та ін.) присвятили свої дослідження проблемі професійної спрямованості особистості.

Науковцями досліджувалися різні аспекти, а саме: зміст і структура професійної спрямованості (Н. Кузьміна, С. Рубінштейн, В. Семиченко та ін.); етапи становлення й рівні сформованості професійної спрямованості (Л. Ахмедзянова, Т. Дубовицька, Є. Никиреєв, В. Сластьонін та ін.); критерії оцінки професійної спрямованості й методи її діагностики (Є. Ільїн, Н. Кузьміна, В. Симонов, О. Щербаков та ін.); формування професійної спрямованості особистості в процесі професійної підготовки у вищій школі (В. Зінченко, О. Лешер, Л. Шевченко, Н. Яковлева та ін.); умови та шляхи формування й корекції професійної спрямованості особистості студентів (Е. Зеєр, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, П. Шавір та ін.).

Науковці С. Асадуліна, Є. Ільїн, В. Сластьонін, П. Якобсон, В. Якунін та інші вивчали сутність структури професійної спрямованості особистості та робили спроби виокремити її структурні компоненти.

Метою статті є аналіз понять «особистісна спрямованість», «професійна спрямованість», а також визначення основних компонентів, що формують професійну спрямованість особистості майбутнього фахівця.

Згідно з поставленою метою нами було визначено основні **завдання**:

- здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури та досвіду науковців-дослідників щодо сутності спрямованості особистості та професійної спрямованості;
- здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури та досвіду науковців-дослідників щодо компонентів, які формують професійну спрямованість;
- на основі проведеного аналізу визначити основні компоненти, що формують професійну спрямованість особистості майбутнього фахівця;
- з'ясувати перспективи щодо подальших досліджень у цьому напрямі.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури дійшли висновку, що єдиного підходу до розуміння суті поняття спрямованості особистості не існує, оскільки існує багато його визначень і тлумачень.

Згідно з дослідженнями Л.І. Божович, спрямованість можна розуміти як систему стійко домінуючих мотивів [2].

Б.Г. Ананьєв розглядає спрямованість як властивість особистості, основою якої є сукупність ціннісних орієнтацій, динамічних відносин, мотивів поведінки [1].

У гуманістичній психології, представниками якої є А. Маслоу [6] та ін., спрямованість особистості пов'язана з категорією «самоактуалізації». Спрямованість особистості розглядається як прагнення до самоактуалізації. Самоактуалізація визначається як відповідність людини власній природі, прагнення до актуалізації закладеного в людині потенціалу.

Ми погоджуємося з підходом до розуміння суті поняття спрямованості особистості Е. Зеєра, який вважає, що загальна спрямованість особистості відображає людські,

громадянські позиції, розуміння нею сенсу життя, свого місця в ній, особливості світогляду, життєвих ідеалів, потреб, прагнень та служить передумовою розвитку професійної спрямованості [3].

Слід зазначити, що вчені виділяють різні види спрямованості особистості, наприклад: загальну спрямованість, ділову спрямованість, спрямованість на взаємодію, пізнавальну спрямованість особистості, професійну спрямованість та інші. Проаналізувавши теоретичні наукові джерела та досвід науковців-дослідників, визначили, що вчені ще не мають загальноприйнятої класифікації видів спрямованості особистості, а також універсальних критеріїв її типологізації. У свою чергу, це сприяло тому, що у психолого-педагогічній науці питання співвідношення й взаємозв'язку загальної і професійної спрямованості розуміється неоднаково. Одні вчені вважають професійну спрямованість підсистемою загальної спрямованості, яка здатна модифікувати і суттєво трансформувати загальну спрямованість, інші – вважають професійну спрямованість формою виявлення загальної спрямованості особистості у сфері певної діяльності і самовизначення тощо. Але вчені мають спільну думку стосовного того факту, що професійна спрямованість базується на загальній спрямованості особистості.

Проблема вивчення професійної спрямованості особистості є доволі складною, оскільки перебуває на стику психології розвитку і психології особистості, психології праці, педагогіки і педагогічної психології.

Як уже зазначалося вище, цій проблемі присвячено дослідження багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних психологів та педагогів.

Згідно з дослідженнями С. Рубінштейна, професійна спрямованість особистості – це вияв загальної спрямованості у праці, яка розглядається як засіб виховання особистості.

На думку В. Сластьоніна, професійна спрямованість особистості – це доволі усвідомлена й емоційно виражена орієнтація особистості на певний вид професійної діяльності [8].

Л. Шевченко вважає професійну спрямованість особистості одним із суттєвих компонентів особистості, що виявляється в зосередженості особистості на предметі діяльності, у прагненні глибше пізнати його, вивчити, набути певних знань, умінь, навичок [10].

Грунтуючись на вже наявних трактуваннях поняття професійної спрямованості особистості, ми розуміємо його як інтегроване поняття, яке є компонентом загальної спрямованості особистості, безпосереднім чином пов'язане з мотиваційною сферою людини, яка формує вибіркове позитивне ставлення до професії, особистісне прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії та самореалізуватися в ній.

З метою кращого розуміння структури професійної спрямованості особистості розглянемо її основні компоненти.

Як відзначає Яремчук С.В. [11], професійно-педагогічна й професійно-психологічна спрямованості в компонентній структурі загальної спрямованості особистості на професію вчителя діалектично взаємозв'язані – залежать одна від одної і доповнюють одна одну. Суть їхньої взаємодії полягає в розвитку й формуванні усвідомленого, активного дійового ставлення не тільки до опанування фахових, але й до

опанування психолого-педагогічних знань, набуття вмінь і навичок, до їхньої інтеграції й перенесення на дії інших людей, до розвитку й закріплення раніше набутих до вступу у вищий навчальний педагогічний заклад професійно важливих якостей.

Науковці Е. Зеєр та Є. Іванченко виділяють такі складові професійної спрямованості особистості:

- система орієнтацій, пов'язаних з професійним спрямуванням людини;
- установка як схильність до вибору професії, професійної підготовки і способів виконання професійної діяльності;
- професійні інтереси, що виражають приязнь до конкретного виду праці;
- мотиви як сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність особистості і визначають її спрямованість;
- ставлення особистості до професії, що виражається в задоволеності обраною професією, в перспективах професійного зростання [3; 4].

Вирішальним у структурі професійної спрямованості Є. Ільїн, Г. Тимошко, Л. Шевченко та інші виділяють, крім вищезгаданих, мотиваційний компонент і підкреслюють, що навколо цього компонента формуються основні властивості і якості майбутнього фахівця [5; 9; 10].

Вважаємо, що саме особистісне прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії є ключовим мотивом до прагнення набути певних знань, умінь та навичок у певній професійній сфері.

На нашу думку, підхід до розуміння структури професійної спрямованості та її компонентів дослідниці В. Семиченко є більш розгорнутим [7]. Автор у структурі спрямованості виокремлює особистісний, рефлексивний та процесуальний компоненти.

До особистісного компонента належать: потреби, бажання, інтереси, ідеали, переконання, світогляд, ціннісні орієнтації людини тощо.

Рефлексивний компонент професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя передбачає самооцінку й самопізнання з подальшим цілеспрямованим наполегливим удосконаленням своїх особистісних умінь, навичок і якостей, прагненням до професійного вдосконалення, усвідомленим ставленням до труднощів своєї педагогічної діяльності тощо.

Процесуальний компонент професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя характеризується системою вмінь і навичок із психолого-педагогічних, методичних та фахових дисциплін, що забезпечують реалізацію професійних планів, цілей, активність майбутніх учителів у навчально-професійній діяльності, аналіз результатів тощо. А саме:

- організаційні вміння і навички (вміння організувати власну педагогічну й учнівську діяльність, уміло застосовувати елементи взаємодії та співпраці);
- фахові (науково й методично підходити до відбору змісту та обсягу навчальної інформації відповідно до програми й теми з навчального предмета, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, оперувати оптимальними формами, методами, засобами навчально-виховної діяльності, застосовувати в навчальному процесі інноваційні освітні технології, використовувати міжпредметні зв'язки і займатися духовним наставництвом);

- комунікативні (налагоджувати педагогічне спілкування зі учнями й колегами на основі взаєморозуміння, взаємоповаги, емпатії та партнерства);
- проєктивні (вміти планувати власну педагогічну діяльність, визначати мету й основні завдання, які ставить студент перед собою, вміти діагностувати навчально-виховні ситуації, ефективно й коректно проєктувати свої подальші педагогічні дії);
- рефлексивно-творчі (бути здатним до гуманного сприйняття педагогічного оточення, конструктивно аналізувати власну професійну діяльність, прогнозувати майбутні дії, розвивати особисті й учнівські творчі якості, налагоджувати доброзичливе наставництво та консультування для учнів і своїх колег, проводити педагогічне спостереження й аналіз учнівської поведінки та надавати фахову допомогу).

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного аналізу питання структури професійної спрямованості особистості стає можливим виокремити основні компоненти професійної спрямованості, а саме: мотиваційний компонент, емоційний, рефлексивний, когнітивний та діяльнісний.

Професійну спрямованість особистості ми розуміємо як інтегроване поняття, яке є компонентом загальної спрямованості особистості, безпосереднім чином пов'язане з мотиваційною сферою людини, яка формує вибіркове позитивне ставлення до професії, особистісне прагнення застосовувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії та самореалізуватися в ній.

Проаналізувавши теоретичні наукові джерела та досвід науковців-дослідників, визначили, що вчені ще не мають загальноприйнятої класифікації видів спрямованості особистості, а також універсальних критеріїв її типологізації. У свою чергу, це сприяло тому, що у психолого-педагогічній науці питання співвідношення і взаємозв'язку загальної та професійної спрямованості розуміється неоднаково, але вчені мають спільну думку стосовного того факту, що професійна спрямованість базується на загальній спрямованості особистості.

З метою кращого розуміння структури професійної спрямованості особистості розглянули компоненти професійної спрямованості та виокремили основні, а саме: мотиваційний, емоційний, рефлексивний, когнітивний та діяльнісний.

Завдання подальших досліджень полягає у виявленні на основі аналізу психолого-педагогічної літератури основних компонентів, що впливають на формування професійної спрямованості майбутніх учителів математики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 240 с.
2. Божович Л.И. Изучение личности и формирование ее в онтогенезе / Л.И. Божович // Проблемы управления процессом формирования личности: материалы второго симпозиума / под ред. А.В. Зосимовского, Л.И. Рувинского. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – С. 7–18.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития: учеб. пособ. для студентов высших учебных заведений / Э.Ф. Зеер. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 240 с.
4. Иванченко Є.А. Дослідження щодо виявлення професійної спрямованості студентів та результати її формування в системі інтерактивної професійної підготовки майбутніх економістів / Є.А. Иванченко // Наука і освіта. – О., 2009. – № 10. – С. 123–129.
5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.

6. Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности: тексты / под. ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузырея]. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – С. 108–117.
7. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В.А. Семиченко. – К.: Миллениум, 2004. – 521 с.
8. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
9. Тимошко Г.В. Дослідження професійної спрямованості студентів магістрантами / Г.В. Тимошко // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2011. – Вип. 2 (88). – С. 3–6.
10. Шевченко Л.М. Професійна спрямованість: методологічний аспект / Л.М. Шевченко // Науковий вісник. – К., 2005. – Вип. 88. – С. 204–215.
11. Яремчук С.В. Формування професійно-психологічної спрямованості особистості майбутнього вчителя: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Яремчук Софія Володимирівна. – К., 1999. – 216 с.

Priadun V.O.

The Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko state pedagogical university

A CONCEPT OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF THE FUTURE TEACHER OF MATHEMATICS

The article analyzes the concept of "personal orientation", "professional orientation", as well as the basic components that form the professional orientation of the person of the future expert. Namely, the analysis of psychological and educational literature and the experience of the scientists about the nature of person and a professional orientation (integrated concept which is a component of the overall orientation of the person, directly linked to the motivational sphere of man, forms a selective positive attitude towards the profession, personal desire to apply their knowledge, experience and abilities in their chosen profession, and self-actualization in it). The analysis of psychological and pedagogical literature and experiences of scientists regarding components forming the professional direction were carried out. Based on our analysis the basic components that form the professional orientation of the person of the future expert were defined: personality (needs, desires, interests, ideals, beliefs, worldview, system of human orientation values), reflexive (self-appraisal and self-actualization, purposeful persistent improvement of their personal skills and qualities, the pursuit of professional growth, conscious attitude to the difficulties of their pedagogical activity), procedure (organizational skills; professional skills such as selection of the content and scope of educational information, taking into account age and individual characteristics of students, etc; communicative skills: pedagogical communication, mutual understanding, mutual respect, empathy, etc; projective; reflective and creative skills: constructive analysis of their own professional activity, forecasting future actions, the ability to establish friendly mentoring and counseling). The prospects for further research in this direction were clarified.

Key words: *personal orientation, professional orientation, structure, component, motivational sphere, positive attitude.*

В.А. Прядун

Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко

ПОНЯТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

В статье проанализировано понятие «личностная направленность», «профессиональная направленность», а также определены основные компоненты, формирующие профессиональную направленность личности будущего специалиста, а именно: проведен анализ психолого-педагогической литературы и опыта ученых-исследователей о сущности направленности личности и профессиональной направленности (интегрированное понятие, которое является компонентом общей направленности личности, непосредственным образом связано с мотивационной сферой человека, формирует выборочное положительное отношение к

профессии, личностное стремление применять свои знания, опыт, способности в области выбранной профессии и самореализоваться в ней) осуществлен анализ психолого-педагогической литературы и опыта ученых-исследователей касательно компонентов, формирующих профессиональную направленность; на основе проведенного анализа определены основные компоненты, формирующие профессиональную направленность личности будущего специалиста (мотивационный, эмоциональный, рефлексивный, когнитивный и деятельностный) выяснено перспективы проведения дальнейших исследований в этом направлении.

Ключевые слова: личностная направленность, профессиональная направленность, структура, компонент, мотивационная сфера, позитивное отношение.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Прядун Валерій Олександрович – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: формування професійної спрямованості майбутнього учителя математики на основі міжпредметної інтеграції.

УДК 372.853

А.Л. Самофалов, И.И. Мордухай

Учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины»

ОБУЧАЮЩАЯ АНИМАЦИЯ «ВЕКТОРА. ОПЕРАЦИИ НАД ВЕКТОРАМИ»

Разработана обучающая анимация по теме «Вектора. Операции над векторами», в которой приведены сведения о векторах. С помощью средств компьютерной анимации показаны операции над векторами (сложение, вычитание, умножение вектора на число, скалярное и векторное произведения). Приведены примеры решения физических задач векторным способом.

Ключевые слова: обучающая анимация, вектор, операции над векторами, физические задачи.

Введение. При решении практически любой задачи по физике, в условии которой фигурируют векторные величины, целесообразно использовать векторный способ ее решения. В этом случае, решение задачи значительно упрощается, и будет вытекать из самой природы векторных величин, очень часто оно получается практически устно. Но даже если и не получится простого решения, то решение с помощью векторного способа будет не сложнее аналогичного решения, использующего традиционный координатный подход.

Векторный способ решения задач применим не только для задач динамики. Его можно с успехом применять в кинематике, статике, электродинамике, оптике, т.е. всюду, где возможно появление векторных величин.

Следует отметить, что решение задач с помощью векторного способа предполагает хорошее владение аппаратом векторной алгебры. Нужно четко представлять себе, что такое вектор, и какие над ним можно проводить операции.